א"ר יוחנן משום ר' יוסי (א) מנין שהקב"ה מתפלל שנאמר [1]והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי תפלתם לא נאמר אלא תפלתי מכאן שהקב"ה מתפלל. מאי מצלי אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב יה"ר מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי ואתנהג עם בני במדת רחמים ואכנס להם [א]לפנים משורת הדין. תניא א"ר ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה ה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי לו יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי בראשו (ב) וקמ"ל [ב]שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך: וא"ר יוחנן משום ר' יוסי מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו דכתיב [2]פני ילכו והנחותי לך אמר לו הקב"ה למשה המתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך ומי איכא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא אין [ג]דתניא [3]ואל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכמה רגע אחד [ד]מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמנה מאות ושמנים ושמנה בשעה וזו היא רגע [ה]ואין כל בריה יכולה לכוין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה [4]ויודע דעת עליון [ו]השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע אלא מלמד שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקב"ה כועס בה והיינו דאמר להו נביא לישראל [5]עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וגו' מאי למען דעת צדקות ה' א"ר אלעזר אמר להם הקב"ה לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דקא"ל בלעם לבלק [6]מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה' מלמד שכל אותן הימים לא זעם. וכמה זעמו רגע וכמה רגע א"ר אבין ואיתימא רבי אבינא רגע כמימריה. ומנא לן דרגע רתח שנא' [7]כי רגע באפו חיים ברצונו ואב"א מהכא [8]חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואימת רתח אמר אביי בהנך תלת שעי קמייתא כי חיורא כרבלתא דתרנגולא וקאי אחד כרעא כל שעתא ושעתא נמי קאי הכי כל שעתא אית ביה שורייקי סומקי בההיא שעתא לית ביה שורייקי סומקי. ההוא צדוקי דהוה בשבבותיה דר' יהושע בן לוי הוה קא מצער ליה טובא בקראי יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעי' דערסא ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה כי מטא ההיא שעתא נייס אמר ש"מ לאו אורח ארעא למעבד הכי [9]ורחמיו על כל מעשיו כתיב וכתיב [10]גם ענוש לצדיק לא טוב תנא משמיה דר' מאיר בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחוים לחמה מיד כועס הקב"ה: וא"ר יוחנן משום רבי יוסי טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות שנא' [11]ורדפה את מאהביה וגו' ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה וריש לקיש אמר יותר ממאה מלקיות שנאמר [12]תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה: וא"ר יוחנן משום ר' יוסי שלשה דברים בקש משה מלפני הקב"ה ונתן לו בקש שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו שנאמר [13]הלוא בלכתך עמנו [ז]בקש שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים ונתן לו שנאמר [14]ונפלינו אני ועמך בקש להודיעו דרכיו של הקב"ה ונתן לו שנא' [15]הודיעני נא את דרכיך אמר לפניו רבש"ע מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו אמר לו משה צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע רשע וטוב לו רשע בן צדיק רשע ורע לו רשע בן רשע: אמר מר צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע איני והא כתיב [16]פקד עון אבות על בנים וכתיב [17][ט]ובנים לא יומתו על אבות ורמינן [ח]קראי אהדדי ומשנינן לא קשיא הא כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם הא כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם אלא הכי קא"ל צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור רשע וטוב לו רשע שאינו גמור רשע ורע לו רשע גמור ופליגא דר' מאיר דא"ר מאיר שתים נתנו לו ואחת לא נתנו לו שנא' [18]וחנתי את אשר אחון אע"פ שאינו הגון ורחמתי את אשר ארחם אע"פ שאינו הגון [19]ויאמר לא תוכל לראות את פני תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה כך א"ל הקב"ה למשה כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה איני רוצה ופליגא דר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן בשכר שלש זכה לשלש בשכר [20]ויסתר משה פניו זכה לקלסתר פנים בשכר כי ירא זכה [21]לוייראו מגשת אליו בשכר מהביט זכה [22]לותמונת ה' יביט: [23]והסירותי את כפי וראית את אחרי [י]אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין: וא"ר יוחנן משום ר' יוסי כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי לא חזר בו מנא לן ממשה רבינו שנא' [24]הרף ממני ואשמידם וגו' ואעשה אותך לגוי עצום אע"ג דבעא משה רחמי עלה דמלתא ובטלה אפ"ה אוקמה בזרעיה שנא' [25]בני משה גרשום ואליעזר ויהיו בני אליעזר רחביה הראש וגו' ובני רחביה רבו למעלה וגו' ותני רב יוסף למעלה מששים רבוא כתיב הכא רבו למעלה וכתיב התם [26]ובני ישראל פרו וישרצו וירבו: א"ר

ונענע לי בראשו. כמודה בברכתי ועונה אמן: דעת בהמתו לא הוה ידע. במסכת ע"ז מפרש לה בפ"ק[כ]: מאי קרא. דאף הוי כרגע דכתיב כי רגע באפו חיים ברצונו: כתלת שעי קמייתא. כאחד מרגעי תלת שעות ראשונות: שורייקי. טיי"ש בלע"ז: לצדיק לא טוב. לענוש את הבריות: מרדות אחת. לשון רדוי והכנעה שאדם שם על לבו מאליו: ורדפה את מאהביה וגו'. וכשתראה שאין עוזר תשים על לבה לאמר אשובה אל אישי הראשון: תֵּחַת גערה במבין. תחת גערה באדם מבין טובה מהכות כסיל מאה. תחת הטעם למעלה תחת התי"ו ולא כמו אל תירא ואל תֵּחָת (דברים א) שטעמו במי"ת אלא למעלה תחת התי"ו ראשון לומר שהוא שם דבר שאי אפשר לפותרו לשון מפעל לומר תכניע את האדם אלא תכנע היא בעצמה ולכך שינה את נקודתה לומר שהוא שם דבר: ג' דברים בקש משה ונתן לו. שהרי לסוף שאלתו כתיב[ל] גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה: להודיעו דרכיו. מנהג מדת משפטיו כגון מפני מה צדיק וטוב לו רשע ורע לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו: את אשר אחון. את אשר יכמרו רחמי עליו לשעה ואע"פ שאינו כדאי: כשרציתי. בסנה: לא רצית. שנא'[מ] ויסתר משה פניו: ופליגא. דר' יהושע בן קרחה שמענישו על כך אדרבי שמואל שאמר קבל שכר על זה: לקלסתר פנים. כי קרן עור פניו[נ]: ותמונת ה' יביט. זה מראה אחורים כך שנו' בספרי (פ' בהעלותך): קשר של תפילין. מאחוריו הוא ואמרי' לעיל[ס] דהקב"ה מניח תפילין: אדני

שאלמלי כעסתי לא נשתייר וכו'. ואם תאמר מה היה יכול לומר בשעת רגע. יש לומר[א] כלם. אי נמי מאחר שהיה מתחיל קללתו באותה שעה היה מזיק אפילו לאחר כן: ההוא צדוקי[ב] דהוה בשבבותיה דריב"ל כו' לאו אורח ארעא. אף על גב דהצדוקים[ג] וכו' מורידין ולא מעלין[ע] היינו בידי אדם אבל בידי שמים לאו אורח ארעא[ד] להענישם ולהטריחם ולהורגם בידי שמים שלא כדרך בני אדם. ואי גרסינן הכא עובד כוכבים ניחא דקאמר התם העובד כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין[פ]: לא

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ה מהלכות דעות הלכה ז:

כז ב מיי' פ"י מה' יסודי התורה הלכה ד:

◆

רב ניסים גאון

טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מק' מלקיות שנא' (משלי יז) תחת גערה במבין. מכלל שהמבין הוא הלב וכי הגערה מהניא ביה טפי ממה דמהניא המלקות לגוף ובפרק הרואה (דף סא) אמרי' תנו רבנן לב מבין כליות יועצות: והא כתי' פוקד עון אבות על בנים וכתיב לא יומתו אבות על בנים ורמינן קראי אהדדי ומשנינן כאן שאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם וכאן שאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם עיקרה דהא רמיא ודהא שינוייה במס' סנהדרין (דף כז) בפרק דיני ממונות בגמרא וזה בורר לו אחד:

◆

תורה אור השלם

1. וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל הָעַמִּים: ישעיהו נו ז
2. וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ: שמות לג יד
3. אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק וְאֵל זֹעֵם בְּכָל יוֹם: תהלים ז יב
4. נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם: במדבר כד טז
5. עַמִּי זְכָר נָא מַה יָּעַץ בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב וּמֶה עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר מִן הַשִּׁטִּים עַד הַגִּלְגָּל לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת יְיָ: מיכה ו ה
6. מָה אֶקֹּב לֹא קַבֹּה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְיָ: במדבר כג ח
7. כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה: תהלים ל ו
8. לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגֹר דְּלָתְךָ בַּעֲדֶךָ חֲבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבָר זָעַם: ישעיהו כו כ
9. טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו: תהלים קמה ט
10. גַּם עֲנוֹשׁ לַצַּדִּיק לֹא טוֹב לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל יֹשֶׁר: משלי יז כו
11. וְרִדְּפָה אֶת מְאַהֲבֶיהָ וְלֹא תַשִּׂיג אֹתָם וּבִקְשָׁתַם וְלֹא תִמְצָא וְאָמְרָה אֵלְכָה וְאָשׁוּבָה אֶל אִישִׁי הָרִאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אָז מֵעָתָּה: הושע ב ט
12. תֵּחַת גְּעָרָה בְמֵבִין מֵהַכּוֹת כְּסִיל מֵאָה: משלי יז י
13. וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵפוֹא כִּי מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלֵינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: שמות לג טז
14. וְעַתָּה אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה: שמות לג יג
15. נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בְּנֵי בָנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים: שמות לד ז
16. לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ: דברים כד טז
17. וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל טוּבִי עַל פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְיָ לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם: שמות לג יט
18. וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת פָּנָי כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי: שמות לג כ
19. וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל הָאֱלֹהִים: שמות ג ו
20. וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו: שמות לד ל
21. פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְיָ יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה: במדבר יב ח
22. וַהֲסִרֹתִי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ: שמות לג כג
23. הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי עָצוּם וָרָב מִמֶּנּוּ: דברים ט יד
24. בְּנֵי מֹשֶׁה גֵּרְשׁוֹם וֶאֱלִיעֶזֶר: וַיִּהְיוּ בְנֵי אֱלִיעֶזֶר רְחַבְיָה הָרֹאשׁ וְלֹא הָיָה לֶאֱלִיעֶזֶר בָּנִים אֲחֵרִים וּבְנֵי רְחַבְיָה רָבוּ לְמָעְלָה: דברי הימים א כג טו-יז
25. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: שמות א ז

מסורת הש"ס

א) [לקמן מה: כתובות נו. בבא קמא נב.], ב) מגילה דף טו., ג) ע"ז ד. כל הענין, ד) יש גורסים שמנה רבוא ויותר נכון למחוק הרבוא כלל ולגרוס שמונת אלפים שמונה מאות ופ"מ שמנון נגד פסוקי תורה, ה) פ"מ שאין, ו) סנהדרין קה:, ז) [ב"ב טו:], ח) [עי' תוס' כתובות כט. סד"ה אלו וע"ז לו: ד"ה דכתי'], ט) סנהדרין כז:, י) מנחות דף לה:, כ) [דף ד:], ל) [שמות לג], מ) [שמות ג], נ) [שמות לד], ס) [דף ו.], ע) [ע"ז כו:], פ) [ועי' תוס' ע"ז י: ד"ה פ"מ לאו מר].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' משום ר' יוסי בן זמרא מנין שהקב"ה: (ב) שם ראשו וקמ"ל נ"ב פ"א מאי קמ"ל:

◆

מוסף תוספות

א. בתוס' ר"ש כתב. וי"ל שהיה יכול לומר כלם. ב. בתוס' ר"ש כתוב. ההוא מינאה (וכמגיה כתב דכ"ה בכתבי היד). ג. בתוס' ר"ש כתב. ואע"ג דאמרינן המינין והמסורות. ד. בתוס' ר"ש כתב לאו אורח ארעא להטריח שמים להורגו שלא כדרך בנ"א.

◆

לעזי רש"י

טיי"ש. נקודות.

◆

מוסף רש"י

כי רגע באפו. אלמא דרגע הוי אפו (ע"ז ד.). בתלת שעי קמייתא. בשעת תרין (שם). שורייקי. נקו"ם לשון לע"ז כמו תוטין תוטין, ולשון ישמעאל קורין לחוט סורלק (שם). לאו אורח ארעא. לכוין שעת זעמו (שם). ונפלינו אני ועמך. ונבדלנו בלכתך עמנו מכל האומות (ב"ב טו:). כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם. תפרשין מהן פונותיהן ועון לאבותיהם (סנהדרין כז:). קשר של תפילין. מאחורי העורף, והקב"ה מניח תפילין כדאמר לעיל (ו.) דמשום תפילין של ראש ילאו העכו"ם כדכתיב וראו ממך (מנחות לה:).

◆

רבינו חננאל

א"ר יוחנן משום ר' יוסי מנין שהקב"ה מתפלל שנאמר ושמחתים בבית תפילתי תפלתם לא נאמר אלא תפילתי. גם זה פירושו כענין שפירשנו למעלה שנראה לו למשה רבינו ע"ה מתוך הכבוד כענין שאמר הודיעני נא את דרכיך. ואמרו רבותינו ז"ל בקבלה שבידם שזה שנא' לו וקראתי בשם ה' לפניך. נראה לו למשה רבע"ה מתוך כבודו של הקב"ה כדמות שליח ציבור מעוטף שיורד לפני התיבה, שנאמר ויעבור ה' על פניו ויקרא אותו הכבוד יי' יי' אל רחום וחנון וכו' נוצר חסד לאלפים וכו'. מיד וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו וקרא ה' ה', אותה שעה למד סדר התפלה כאשר הראוהו מן השמים, זו תפלת התענית שהראוהו לוא למשה רבינו מן השמים כד"א שהתפלל בה השרוי בדוחק, ועוד אותה שעה שמע תפלה אחרת קול מלפני הכבוד אומר, יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויתגוללו על מדותי ואתנהג עם בני במדת רחמים ואכנס להם לפנים משורת הדין. והבין משה רבינו שכן ראוי לבקש מלפני השכינה. וכך היו הדברים בידם הלכה למשה מסיני, הלא תראה כיון שראה ר' ישמעאל כה"ג בבית קה"ק כבוד אכתריאל יה ה' צבאות יושב על כסא רם ונשא כראיית הלב בבית קדשי הקדשים כאשר ראה ישעיה ומיכיהו. ושמע קול מלפני הכבוד, ישמעאל בני ברכני. פי' ברכה זו היא שבח והלל, כדכתיב ברכו ה' מלאכיו, וכשם שאנו אומרים תמיד ברוך כבוד ה' ממקומו. וכיון שנתן ברכת השבח לפני הכבוד, התפלל אותה תפלה שהיתה בידם קבלה הלכה למשה מסיני ששמע אותה כאשר אמרנו, ופתח ואמר יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך ויגלו רחמיך על מדותיך וכו'. ויש אומרים אכתריאל מלאך הוא. ואנו לא קבלנו אלא הכבוד הוא. ואנו מוסיפים פירוש הדברים שפרשנו, כי בכל התלמוד אין אומרים מנין אלא (כ)שהקדימו אותו הדבר ודברו בו, ואומרים ראיה לדברים הללו מנין, לפיכך אמרנו זה שאמרו בכאן מנין שהקב"ה מניח תפילין אהתם קאי כענין שנאמר וראית את אחורי, מלמד שהראהו הקב"ה למשה כבוד ועליו תפילין ללמד למשה. קשר של תפילין רש"ין של תפילין, ועליו אמרו מנין רמז מן הכתוב שכבוד הקב"ה מניח תפילין, ופירשו מדכתיב נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו, שמע מינה כי עת האמור כאן הוא רמז על תפילין. ומצינו בכמה מקומות כתיב ורוע ה'. וכן זה שאמרנו מנין שהקב"ה מתפלל אהתם קאי, בר"ה פ"ק במה דכתיב וקראתי בשם ה' לפניך ויעבור ה' על פניו ויקרא אמר ר' יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שכבוד של הקב"ה נתעטף כשליח צבור והראהו למשה סדור התפילה, ואמר לו כל זמן שחוטאים ישראל יעשו לפני [סדר] הזה ואני מוחל להם, ויקרא ה' אני הוא קודם שיחטא וכו' ואמרו רמז לזה מן התורה מנין, ופירש ר' יוחנן בעצמו משום ר' יוסי רבו רמז מאי מדכתיב ושמחתים בבית תפלתי. וכענין הזה פי' דברי רבותינו ז"ל. צדיק וטוב לו צדיק גמור וכו'. הא דאוקימנא שהודיעו דרכיו צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור. וקיימא לן בר מהני תלת בני חיי ומזוני, דגרסינן בסוף משקין אמר רבא בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא, דהא רבה ורב חסדא תרוייהו צדיקי גמורי נינהו, ורבה חיה ארבעין ורב חסדא חיה צ"ב שנין, בי רבה שתין תכלי בי רב חסדא שתין הלולי, בי רבה נהמא דשערי לאינשי, בי רב חסדא נהמא דסמידא לכלבי. ור' מאיר פליג בה ואמר שתים נתנו לו ואחת לא נתנו לו, אלא וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם אף על פי שאינו הגון, וכוותיה שמעתא סלקא, דכתיב מדוע דרך רשעים צלחה מכלל דלא ידעי. והסירותי את כפי וכו'. והענין שאמרו מלמד שהראהו הקב"ה למשה קשר של תפילין, וכל זה כמראית העין כדמיון ש"ץ העובר לפני התיבה כדי ללמדו למשה רבינו. ואידך פירושא שאמרו באגדתא על האי קרא כדבר ה' שמים נעשו וגו', מלמד שכל דבור ודבור שיוצא מלפני הקב"ה נברא בו מלאך, וכן כאן כשהיה הדבור עם משה רבינו בפסוק [נ"א: בפרשת] ויעבור, נברא מדבורו של הקב"ה מלאך מעוטף כשליח צבור כדי ללמד למשה במראית העין סדר סליחה.